

Її оголеність була пов'язана з ганьбою первородного гріха. Тут, уперше, – навпаки. Венера світиться, а образ словнений життєздатності. Боттічеллі запрошує нас замислитися про гармонію душі й тіла» [1, с. 74–77].

**СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

1. *Barbe-Gall Françoise. How to talk to children about art / Barbe-Gall Françoise [Translation by Phoebe Dunn copyright] – Frances Linkol Limited, 2005. – 184 p.*
2. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України / [Л. Масол ; Інститут проблем виховання АПН України] // Шкільний світ. – 2002. – № 9 (137). – С. 1–16.
3. *Масол Л. М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика : монографія / Л. М. Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.*
4. *Семенченко М. Якщо хочете виховати дитину вільною і толерантною – поведіть її в музей / М. Семенченко // «День». – 28.02.2012 – [Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/yakshcho-hochete-vihovati-ditinu-vilnoyu-y-tolerantnoyu-povedit-yiyi-v-muzey>]*
5. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. – К. : УРЕ, 1986. – 800 с.

6. *Щолокова О. П. Методика викладання світової художньої культури [підручник] / О. П. Щолокова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 288 с.*

*Стаття надійшла до редакції 23 квітня 2013 року*

**Просина О. Художественно-педагогическая интерпретация произведений искусства**

В статье определены проблемы художественно-педагогической интерпретации произведений искусства. Раскрыты методические рекомендации Франсуазы Барб-Галль по формированию у детей навыков интерпретации картин.

**Ключевые слова:** искусство, художественно-педагогическая интерпретация, анализ картин.

**Prosina O. Artistic and educational interpretation of works of art**

This article the problem of artistic and educational interpretation of works of art. Revealed methodical recommendations of Françoise Barbe-Gall to form children for their interpretation of the paintings.

**Keywords:** art, artistic and pedagogical interpretation, analyze paintings.

УДК 373.5.015.311:111.852:73/76 (043.5)

*Іраїда Руденко,  
науковий співробітник, Інститут проблем виховання НАПН України*

## ХУДОЖНЬО-ТВОРЧІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ

*У статті описано зміст і методику проведення художньо-творчих вправ на уроках образотворчого мистецтва з підлітками, які сприяють формуванню якостей творчо-активної особистості.*

**Ключові слова:** підлітки, уроки образотворчого мистецтва, художньо-творчі вправи.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства відчувається гостра потреба у такій особистості молодшої людини, яка б демонструвала активність у житті, творчо навчалась, самовдосконалювалась і самовиражалась у різних видах діяльності, зокрема в мистецькій. Проблему творчої активності підлітків у загальноосвітніх навчальних закладах досліджують Г. Гавришина, І. Гуторова, М. Макарова, Г. Марданова, С. Мітрохіна, М. Мирзаканов, Л. Назарова, О. Рогалева, М. Тебуєва, О. Чернилевська, Т. Чер-

них, Л. Шаліна, М. Шмулевич, які розглядають різні засоби впливу на творчу особистість: під час вивчення дисциплін гуманітарного та естетичного циклу, в школах з поглибленим вивченням художньо-естетичних предметів, у процесі використання інформаційних технологій, проектних завдань, у самостійній і колективній роботі, у позаурочний час.

Обґрунтуванню виховних можливостей образотворчого мистецтва та його видів у розвитку творчого потенціалу дитини в умовах загальноосвітніх і позашкільних навчаль-

них закладів присвячені роботи А. Алієвої, В. Водяної, В. Кардашова, С. Коновець, Т. Коваленко, С. Медведєвої, Г. Сотської, Л. Чернової, в яких доведено, що спрямованість образотворчого мистецтва на відображення в художніх образах навколишньої дійсності та місця людини в ній розширює індивідуальний досвід дитини, стимулює прагнення пізнати генетичні корені національної традиції, формує її естетичний досвід, креативне мислення, мобілізує інтелектуально-творчий потенціал.

Водночас, образотворче мистецтво як фактор мотивування творчої активності підлітків досліджене ще недостатньо, особливо з урахуванням специфіки формування ціннісного ставлення до будь-якої діяльності такої складної вікової групи, як молодші підлітки. Саме тому виникає необхідність формування творчої активності підлітків засобами образотворчого мистецтва, зокрема, методом художньо-творчих вправ, що й обумовило **мету** написання статті.

Розвиток відчуттів, інтуїції, творчої фантазії й уяви, а також формування навичок експериментальної, дослідницької, пошукової роботи відбувається за допомогою художньо-творчих вправ, специфіка яких полягає в тому, що вони спрямовані не тільки на оволодіння і «відточення» необхідних для образотворчої діяльності суто художніх умінь, а й безпосередньо впливають на якості, притаманні творчій людині, яка презентує себе різними художніми засобами. Йдеться про цілеспрямоване поглиблення інтересу до творчої діяльності, до самостійного пошуку цікавих і оригінальних рішень у ході виконання вправ на основі розширення художньо-образних асоціацій, створення багатоваріантних ідей для втілення творчого задуму, народження позитивних емоцій і почуттів та втілення їх у художньому образі, обговорення його з іншими. Важливими є художньо-творчі вправи, які розвивають мистецьке сприймання та формують уміння здійснювати інтерпретації творів мистецтва.

Розроблені нами вправи реалізуються в системі й пропонуються учням 5–6-х класів на уроках образотворчого мистецтва послідовно: від більш простих до складних. Добір вправ здійснює вчитель відповідно до теми уроку або дидактичної мети самої вправи, її спрямованості на формування певних навичок або ж розвитку якостей. Крім наростання ускладнення, вправи різняться ще й за типами, вони допомагають розвивати художнє сприймання учнів, образно-асоціативне мислення, закріплювати поняття образотворчого мистецтва та ін. Окрім цього, окремі художні вправи базуються на внутрішньо- та міжгалузевих зв'язках образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтв та галузями знань, є пропедевтичними, що в процесі їх виконання дозволяє підготувати учнів до більш глибокого вивчення різних предметів у старшій школі. Отже, розроблені художні вправи багатofункціональні: виконують дидактичні

завдання – засвоєння знань, понять образотворчого мистецтва, набуття відповідних художніх умінь, розвивають художні здібності – сприймання (кольору, форми та ін.), творчі якості підлітка (образно-асоціативне мислення) і допомагають йому самовиражатися художніми засобами, а також дарують насолоду від самостійних експериментів і знахідок у художній сфері.

Розглянемо типи вправ та методик роботи педагога з підлітками на уроках образотворчого мистецтва.

#### *Вправи на розвиток сприймання кольорів*

Основним завданням **вправи-експерименту** «Учень-чарівник» є ознайомлення з похідними кольорами та їх відтінками, а також їх утворенням. Для цього педагог використовує незвичайні «палітри»: набір хімічних колб з розчинами основних трьох кольорів (завдання можна виконувати в кабінеті хімії). Учні переливають кольорову воду з однієї колби в іншу та спостерігають дифузію при утворенні похідних кольорів та їх відтінків. Учитель супроводжує експериментальну діяльність учнів «математичними» запитаннями:

- Якщо до червоної фарби «додати» більше синьої, то колір набуде «холодних» властивостей чи «тепліх»?
- За яких умов зелена фарба стане «теплою»?
- Який колір утвориться, якщо до червоного «додати» синій? Які ще два основних кольори не змішували?
- Які два кольори при змішуванні утворюють зелений?
- Уявіть, який колір залишиться, якщо від червоного кольору «відняти» жовтий?
- Якщо фіолетовий колір «поділити» на білий, то він стане ... тощо.

Добре розрізнити контрастні (парні, протилежні, додаткові) кольори допоможе **вправа-тренаж** «Післямак кольору», що використовує феномен стомлюваності ока (симультанний контраст). Учні дивляться 30 секунд на кольорову пляму (наприклад, червону), потім переводять погляд на білу стелю, на якій побачать пляму зеленого відтінку. Той з учнів, хто вже побачив проявлений на білій стелі колір, має підняти руку і чекати, коли підійде вчитель та сказати йому пошепки побачений колір. Коли вже більшість дітей визначили та назвали вчителю колір, він пропонує учням озвучити побачене. Продовженням вправи стане бесіда про роль контрастних кольорів у створенні художнього образу, надання йому різного характеру, рис.

Здивувати та зацікавити учнів можна **експериментальними вправами**, які відбуватимуться в уявному «соковому барі». Зміст вправи оголошується учням в несподіваному ракурсі: «Сьогодні ми приготуємо кольоровий фреш». У високих склянках налили соки різного кольору: апельсиновий, яблучний, абрикосовий, гранатовий тощо. Клас наповнюється їхніми ароматами (підключається ню-

ховий аналізатор). Змішуючи різні соки, можна спостерігати за змінами кольору, утворенням нових відтінків. Такі вправи будуть цікаві для молодших підлітків. Дослідження утворення кольорів та їх відтінків підлітками може відбуватися за допомогою світлофільтрів, кольорової кальки, коли їхні шматочки накладати один на одний або дивитися крізь них на предмети та визначати їх справжній колір – так розвивається сприймання учнів, набувається досвід розрізнення відтінків кольорів.

Різновидами вправ на кольорове сприймання за допомогою кольорових фільтрів є наступні **вправи-дослідження**, які дозволяють підліткам самим формулювати основні правила утворення кольорів. Так, учням показують предмет жовтого кольору через прозорий червоний фільтр (вони його бачать оранжевим) та запитують: «Який справжній колір цього предмета?» Те ж саме повторює з іншими основними кольорами. Далі учні тримають перед очима світлофільтр одного з основних кольорів. Учитель показує предмет, зафарбований локальним кольором або одним із відтінків (рожевим, салатовим, бузковим тощо). Учні мають визначити його справжній колір та відповідати: «Як змінюється холодність відтінків під дією перекриття іншим кольором?» Таким чином підлітки наочно впевнюються, що теплі та холодні відтінки залежать від пропорційних співвідношень основних кольорів. Показовими у цьому є твори – «Враження. Схід сонця» Клода Моне та «Схід місяця», «Пшеничне поле під час сходу сонця» Вінсента ван Гога. Питання для учнів: «Чому, дивлячись на картину, нам здається, що місяць або сонце світяться? Що саме надає їм такої яскравості?» Учнім потрібно порівняти теплоту та світлоту (насиченість) кольорової гами.

На закріплення поняття контрастних кольорів учні в **практичних вправах** малюють сонце та місяць на різному за кольоровим та тоновим контрастами тлі. Окрім того, вони міркують щодо безкінечності відтінків. На прикладі одного з основних кольорів демонструють його розтяжку вправо від нуля затемненими кольорами, вліво – розбіленими. Учні наочно впевнюються, що колірна гама перебуває між білим та чорним кольорами, тобто хроматичні кольори обмежені з двох боків ахроматичними.

Цікавими і корисними стануть для підлітків **вправи-міркування** на дослідження кольорових відтінків (за допомогою незвичайних палітр). Учні самостійно придумують власні види палітр, міркують та наводять приклади:

- Де в природі зустрічається процес утворення кольорів та їх відтінків?
- Для чого потрібно знати, як утворюються відтінки?
- Якою палітрою користується метелик?
- З яких фарб складається палітра в гарбузових родичів?

- Яку палітру полюбляє гусінь?
- Які кольори на палітрі Снігуроньки?

Активізації сприймання кольорів допоможуть **вправи-порівняння** – порівняти чергування елементів, що утворюють ритми «гармошки» та «віяла», виразність чорно-білого та кольорового ритмів.

#### *Серія практичних вправ*

Пропонуються для розвитку тактильних і слухових відчуттів.

Розпочинають серію **вправи із закритими очима**. Створити мотивацію учнів до виконання таких вправ учитель може за допомогою цікавих розповідей про феноменальні можливості видатних людей, митців, наприклад, давньогрецького філософа Демокріта, скульпторів Ліну По, Майкла Наранхо, О. Зінов'єва, академіка Л. Понтрягіна, художників В. Кандинського, А. Маневича, І. Марчука, М. Чюрльоніса, музикантів Л. Бетховена, М. Леонтовича, М. Римського-Корсакова, О. Скрибіна. Учнім пропонують спробувати із закритими очима розфарбовувати папір та подумати над тим, чи можливо малювати наосліп?

Загостренню слухового сприймання сприятимуть **вправи-імітації** – шурхоту листя, скрипу снігу, шуму вітру, хвиль, дзюркоту струмка внаслідок зминання паперу різної товщини, розміру, якості або відривання від нього клаптиків. Створити потрібні звуки можна і перемішуванням сухого осіннього листя, помахом віяла, що утворює звуки внаслідок руху повітря, переливанням води зі склянки в склянку тощо. Важливим при цьому є прислуховування до утворених звуків, порівняння їх з «оригіналами». Подібні вправи легко модифікуються:

1. Учні виконують завдання у двох командах («Вітер» та «Листопад»). Спочатку одна група «шурхотить» папером або сухим листям, а інші слухають та проговорюють свої припущення щодо створених звукових образів, а потім – навпаки.

2. Учні прослуховують у запису різні звуки: шерхіт листя, скрип снігу, шелест паперу, шум вітру, плескіт хвиль від легкого бризу до штормового, дзюркіт струмка, водоспаду і співвідносять їх із зоровим рядом – картинами природи. Вони визначають, який фрагмент запису відповідає тому чи іншому зображеному явищу.

3. Усі учні із зав'язаними очима на слух по черзі визначають звуки, які імітує вчитель.

4. Прослуховують різноманітні звуки із закритими і з відкритими очима. Вправи супроводжуються запитаннями: «Як краще сприймається імітація – із заплющеними чи відкритими очима? Чому? Назвіть, в яких видах мистецтва використовують імітаційні звуки? Якими словами можна охарактеризувати звуки явищ природи?»

### *Тактильні вправи*

Активізують відчуття площини та об'єму: потрібно навпаки із закритими очима впізнати фігуру чи іграшку та охарактеризувати її форму і складові (куля, циліндр конус, куб), фактуру (гладенька, шорстка, бугриста); температуру (холодна, тепла, льодяна, гаряча); якість (волога, суха, драглиста); твердість (м'яка, тверда, пружна). Зразками для дослідження слугують керамічні (полив'яні, теракотові), зі скла, дерева, пластика, шерсті, паперу, тканини іграшки. Відбувається обговорення іграшки за круглим столом «Зустріч народних майстрів різних країн». Бажаючи презентують створені власноруч вироби за мотивами іграшок різних народів, розповідають про них, розпитують про значення іграшок, створених однокласниками.

Надзвичайно активізується сприймання, якщо одночасно задієно кілька аналізаторів, наприклад, слуховий і тактильний, візуальний і смаковий тощо. З цією метою вчитель може запропонувати вправу, поєднавши її з бесідою про давні часи, коли люди збиралися на віче, сідали в коло і для зосередження ритмічно вдаряли каменем об камінь, створюючи своєрідну музику-ритм. Він сприяв повному єднанню людей у колі, оскільки це була музика серця і душі.

**У вправі-асоціації** «Ритмічна луна» учні мають відтворити музику дощу, а потім порівняти створений ритм з лініями, ритмом орнаменту. Учні зав'язують очі і за сигналом учителя чи його асистента (сигналом є доторк до дитини) починають стукати олівцем чи іншим предметом (маленьким камінцем, мушлею тощо) по парті. До одного учня приєднуються послідовно інші, додержуючись загального ритму. За таким же сигналом-доторком вони перестають стукати. По закінченню вправи, користуючись таблицею-підказкою, де написано різні ознаки (швидкий, рясний, хаотичний, тихий, м'який, гострий, сильний) та дії (прискорювався, уповільнювався, лився, сатихав, повторювався, зникав) підлітки розповідають, які асоціації виникали в них під час гри. Після вправи доречно запитати: «Чому і як люди в давні часи використовували стукіт? Які звуки були засобом передавання різної інформації?»

**У вправі-дослідженні** «Дзига» потрібно дослідити форму іграшки та відповіді на запитання: «Яке відчуття викликає дзига? Як змінюється сприймання цього предмета в русі?» Таким же чином можна досліджувати інші геометричні фігури у статичній та русі та робити висновки, що коло, куля пов'язується з м'яким, незупинним рухом; спокій, стабільність, міць втілюють квадрат, прямокутник, паралелепіпед, куб; політ, цілеспрямований рух асоціюється з трикутником, конусом, пірамідою; плинність, ковзання, як дію, передає трапеція, зрізана піраміда, зрізаний конус; ромб втілює швидкість.

Здійсненню цікавих досліджень на уроках образотворчого мистецтва сприятимуть **завдання** на створення (малю-

вання) власних асоціативних образів на теми орнаментованих рушників, тарелі із зображеннями явищ довкілля; **запитання**, які вимагаються від учня розмірковування над побаченим, наприклад: «Як співвідносяться будівлі з будовою людини?», «Чому нам здається, що хмарочоси звуковують доверху?», «Чому монументальні скульптури (дуже високі) мають спотворені пропорції, коли на них дивитися з центральної точки зору?», «Чим обумовлені стрімкі силуети середньовічної архітектури?»

Асоціативне мислення учнів розвиватиметься внаслідок знаходження зв'язків і аналогій між кольорами, звуками, словами, рухами. Пропонуємо приклади таких **вправ** (у групах). Одна група учнів створює «розповідь» у вигляді кадрів діафільму за картиною П. Сезана «П'єро і Арлекін», друга група працює над коміксом за мотивом скульптурної композиції О. Рапая «Трійко П'єро», третя «переводить» декоративну композицію Ю. Горбачова «Клоун з кішкою» з одного виду мистецтва в інший – у скульптуру. Утвореним роботам даються назви. До таких вправ належить і вправа на розвиток мімічної творчості – у «Задзеркаллі» звичайне люстерко слугує для спостереження за власною мімікою і допоможе відобразити різні емоційні стани (радість, сміток, спокій тощо).

Пізнанню спільних виразних особливостей мов різних мистецтв – графіки, музики, літератури та інших видів сприяє демонстрація ілюстрацій (П. Пікассо «Начерк групи танцівників», «Пейзаж з двома фігурами»; В. ван Гог «Кипариси», «Зоряна ніч» – рисунок до картини «Сен-Ремі. Море в Сент-Марі»; В. Конашевич «Дуб», твори М. Волошина – зображення гір, Коктебелю, Судака, морських хвиль) і фрагментів документальних фільмів про різні явища природи. Учні пропонуються споглядати й порівняти рухомі й нерухомі зображення об'єктів природи, також з музичним супроводом і без нього, та поділитися своїми враженнями.

Надзвичайно важливо, щоб підлітки могли виражати свої думки з приводу різних речей різноманітними мистецькими засобами. Надати можливість для цього педагог може у вправі «Дива з парасолькою» (робота в групах), де учням потрібно уявити себе парасолькою і продемонструвати рухами всього тіла парасольку в різних станах – складена, відкрита, гоїдається від вітру, сплющується під сильними ударами дощу, летить за вітром, струшується від краплин, складається. Така вправа дає можливість збагатити учнів новими відчуттями та виплеснути їх у художніх образах, адже продовженням вправи може бути створення композиції «Пригоди парасольки» або розробка її дизайну.

Однією з вправ може стати **створення «ланцюжка» пластичних етюдів**, в яких учні відображають уявні образи чи «оживляють» персонажів різних картин, розігрують, інсценують, театралізують події, що розгортаються на кар-

тині. Свої виступи учасники можуть озвучувати різними звуками, як акомпанементом, використовуючи різні предмети для цього тощо. Етюди може оцінювати незалежне журі, критеріями оцінки є відповідність заявленій темі (сюжету, подіям картин), творчий підхід групи чи учасника, який створює етюди.

Учні підліткового віку вже мають певний художній досвід, усвідомлюють, що виразність художнього образу залежить не тільки від використаних матеріалів, але й від прийомів роботи з ними; наприклад, інтенсивності нанесення ліній, точок, мазків, плям. Дослідження результатів натиску олівця, пензлика, вугілля, пальців у процесі малювання можна здійснити, порівнюючи їх з різними смаковими відчуттями (солодким, кислуватим, солоним, гірким тощо) та відповідно твердістю художніх матеріалів. Для дослідження учням роздають карамельки з начинкою, дольку апельсина, які потрібно стиснути зубами та відчути різницю в докладених зусиллях, щоб надалі керуватися своїми відчуттями в натиску на олівець, пензлик для створення різних образів. На початку створення художнього образу учні будуть уявляти його характеристики, а керуючись спогадами про «смакові» експерименти, зможуть коригувати силу натиску для створення того чи іншого ефекту. Доповненням стануть домашні завдання – стиснути жменьку піску, шматочок глини, камінець, твердий сир, гофрований папір; запам'ятати свої відчуття, скласти їх у «скарбничку» і звертатися до неї в подальшій роботі. Цікавим доказом для учнів стане одна з казок Г. К. Андерсена про кравця, що виявив кмітливість у суперечці з велетнем і замість каменю стискував сир.

Чудовим прикладом різноманіття ліній, різна інтенсивність нанесення яких допомагає створити надзвичайно яскраві образи, є твори Вінсента ван Гога «Пейзаж з оливкою», «Оливкові дерева на тлі Альпійських гір», «Зоряна ніч» та однойменний рисунок пером до нього, рисунок олівцем «Кипариси». Узагальнюємо розповідь запитаннями: «Яким чином художник досяг спрямування нашого погляду увись? Як він зумів показати графікою «світло» зірок, простір неба?», «Що нагадує сукупність ліній та кольору на його картинах?».

Творча особистість – творча в усьому, вона інакше сприймає довкілля, предмети й речі, ніж звичайна людина, у всьому вона наділяє їх художніми властивостями. Наприклад, проста стрічка в руках гімнастки може утворювати виразні лінії, з яких виникає образ. Учням можна запропонувати переглянути виступ гімнастки й розповісти про «намальовані» образи свого виступу. Аргументуючи свою думку, учні мають звернути увагу також на колір стрічки, форму й кольорове рішення костюма, музичний супровід виступу. Справжньою подією стане для підлітків виконання **колективної вправи-інсценізації** «Море хвилюється».

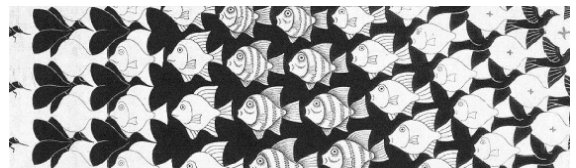
Для цього використовують довгі смужки паперу та тканини, моделі чайок, кораблів. Шість пар учнів беруть смужки і надають їм руху, а поміж них проходять учні з моделями птахів та кораблів. Учні-глядачі визначають, як матеріал, пластика виконання «ролей» хвилює чи чайок впливає на виразність цілісного образу.

Будь-яка творча особистість має володіти певним запасом знань та досвіду і творчо їх використовувати. На уроках образотворчого мистецтва учні періодично закріплюють поняття, з якими ознайомилися в початковій школі. Прийоми закріплення можуть бути творчими. Наприклад, закріплення поняття симетрії може відбуватися за допомогою дзеркала. Кожна дитина отримує картку з половинкою зображення грецької посудини, яке вони мають домалювати (червоно-фігурний або чорно-фігурний розпис). Утворені зображення можна розмістити у «крамниці антикваріату» – на виставці.

Цей же прийом дзеркала пропонується у графічних вправах, наприклад, накреслення букв та придумування з них різних орнаментів. Підліткам можна загадати загадки: «Які нові букви можна утворити пересуванням елементів однієї букви?» Учні досліджують, що буква «К» може стати «Ж», а «Н» – «Ш», окрім того помітити, що «Н» можна перетворити в «А», «І», «І», «П», «Ц», «Ч» та ін., й відповісти на запитання: «Як змінюється сприймання предметів у дзеркальній симетрії?»

Ускладнений варіант вправи на вміння бачити не лише симетрію, а й простір між утвореним силуетом при поділі аркуша паперу ламаною лінією. Учням роздають аркуш з проведеною лінією, що нагадує половинку традиційного глечика. Їм пропонують знайти абриси інших образів. Для цього потрібно повернути аркуш паперу іншою стороною до себе і «прочитати» посудину іншої форми або побачити, що ламана лінія нагадує профіль, а ще складніше – фрагмент руки, піктограму фігури людини тощо.

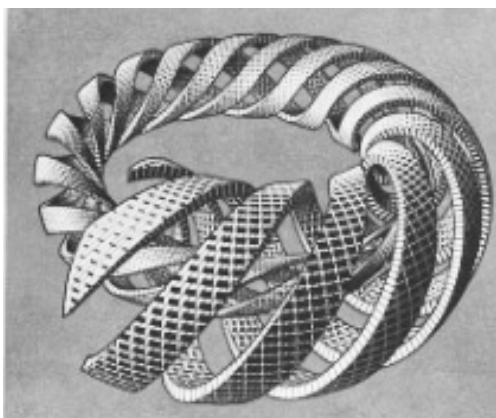
Цікавою є вправа на зміну заданої простої плями до образу зайчика, ведмедя, лисиці тощо на прикладі робіт М. Ешера.



Метаморфози II. 1940. Гравюра на дереві



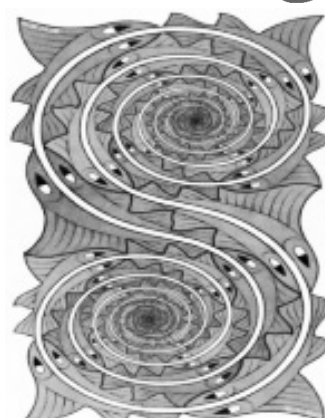
Метаморфози II. 1940. Гравюра на дереві



**Спіралі. 1953.**  
Різьблення по дереву



**Сферична спіраль. 1958.**  
Гравюра на дереві



**Водоверть. 1957.**  
Різьблення по дереву

Для розвитку бачення простору між різноманітними лініями та плямами пропонується ознайомлення з роботами М. Ешера «Метаморфози II», «Сферична спіраль», «Водоверть» та ін.

Підліткам пропонується уявити себе в невагомості космічного простору. На дошці розташовуються зображення простих предметів «униз головою». Учням потрібно у своїй роботі повернути подане зображення «вверх головою». Вправа починається від простих зображень до складних. Цей принцип стосується і зображень, перевернутих під різними кутами. Метою цієї вправи є розвиток орієнтації в просторі та вміння використовувати метод «дзеркала».

Таким чином, творча активність підлітка полягає в безупинному прагненні до творчої діяльності, продукуванні оригінальних ідей під час виконання художніх вправ і завдань на створення й інтерпретацію художніх образів у різних видах образотворчого мистецтва. Використання художньо-творчих вправ у формуванні творчої активності учнів 5–6-х класів зумовлені емоційною чутливістю підлітків, підвищеною пізнавальною активністю, пошуковим характером інтересів, зростанням художніх навичок і умінь, бажанням репрезентувати і обговорювати власні роботи й роботи інших. Художньо-творчі вправи стимулюють учнів до виявлення експериментальних, дослідницьких і пошукових навичок у процесі сприймання, інтерпретації і створення художніх образів.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лошер Ж. Л., Вельдхуизен В. Ф. Магия М. К. Эшера // La magie le M. C. Escher // пер. О. Иванова. – М. : Арт-Родник, Taschen, 2007. – 198 с.
2. Mobius A. F. Lehrbuch der Statik. – Leipzig, 1837.
3. Леонов А. Космический вечер.  
<http://s44.radikal.ru/i104/1104/76/4cda72c95452.jpg>

4. Соколов А. «Восток» вышел на орбиту.

[http://www.rusproject.org/pages/analysis/analysis\\_9/images/sokolov\\_vostok\\_vyshel\\_na\\_orbitu.jpg](http://www.rusproject.org/pages/analysis/analysis_9/images/sokolov_vostok_vyshel_na_orbitu.jpg)

5. Леонов А., Соколов А. Перед посадкой на родную Землю.

[http://www.rusproject.org/pages/analysis/analysis\\_9/images/leonov\\_sokolov\\_pered\\_posadkoj\\_na\\_rodnuju\\_zemlju.jpg](http://www.rusproject.org/pages/analysis/analysis_9/images/leonov_sokolov_pered_posadkoj_na_rodnuju_zemlju.jpg)

6. [http://happypeace.ru/uploads/posts/2011-09/1316014410\\_ilyuzii.gif](http://happypeace.ru/uploads/posts/2011-09/1316014410_ilyuzii.gif)

7. <http://www.gestalt-rostov.ru/img/figura-fon.jpg>

8. <http://www.psy.msu.ru/illusion/depth/cheese.gif>

Стаття надійшла до редакції 30 травня 2013 року

#### **Руденко И. Художественно-творческие упражнения как средство формирования творческой активности подростков**

В статье описаны содержание и методика проведения художественно-творческих упражнений с подростками, используемых в процессе формирования качеств активной творческой личности.

**Ключевые слова:** подростки, уроки изобразительного искусства, художественно-творческие упражнения.

#### **Rudenko I. Artistic and creative exercises as mean of forming of creative activity of the teenagers**

In the article described the contents and methodology of artistic and creative exercises with teenagers that are used in the process of forming of quality and creative active personality.

**Keywords:** the teenagers, the lessons of fine art, the artistically creative exercises.